

Preferences, institutions, and economic outcomes : an empirical investigation

Citation for published version (APA):

Skriabikova, O. (2014). *Preferences, institutions, and economic outcomes : an empirical investigation*. [Doctoral Thesis, Maastricht University]. ROA. <https://doi.org/10.26481/dis.20141031os>

Document status and date:

Published: 01/01/2014

DOI:

[10.26481/dis.20141031os](https://doi.org/10.26481/dis.20141031os)

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

VOORKEUREN, HISTORISCHE INSTITUTIES EN ECONOMISCHE UITKOMSTEN: EEN EMPIRISCHE STUDIE

Datum verdediging: 31 oktober 2014 om 16:00 uur.

Promotor: Prof. Dr. Thomas Dohmen. Copromotor: Dr. Ben Kriechel.

Een van de klassieke economische vraagstukken betreft het vaststellen van de belangrijke factoren van individuele keuzes op de arbeidsmarkt, zoals de beslissing om te gaan werken of studeren, de keuze van een beroep, het veranderen van baan en de loonontwikkeling. De effecten van de verschillende ‘harde’ factoren, zoals de prijs van arbeid, marktrentes, rijkdom, onderwijsniveau, gezinssamenstelling, beroep van de ouders enz. zijn in de literatuur uitgebreid beschreven. Er is echter veel minder bekend over de effecten van ‘zachte’ factoren, zoals persoonskenmerken en individuele voorkeuren. Het is belangrijk om te weten hoe deze factoren menselijk gedrag kunnen beïnvloeden, omdat recente bevindingen laten zien dat mensen in vergelijkbare situaties wel verschillende keuzes maken (Kahneman en Tversky, 1979). Belangrijke economische keuzes, zowel op arbeidsmarkt als ook in bredere zin, zoals de keuze voor een bepaalde type van economische en politieke systemen, kunnen beter worden verklaard als er rekening wordt gehouden met de persoonlijke individuele voorkeuren.

Het belang van voorkeuren en persoonskenmerken wordt algemeen erkend. Theoretische overwegingen van de klassieke auteurs zien vertrouwen en risicovoorkeuren als belangrijke drijfveren van economische groei. Vertrouwen werkt als maatschappelijk smeermiddel en maakt economische transacties mogelijk (Arrow, 1972). Ondernemers moeten bereid zijn risico's te nemen om succesvol te kunnen handelen bij een fluctuerende vraag. In recente empirische studies wordt gesuggereerd dat in maatschappijen waar men elkaar wantrouwt, er minder wordt geïnvesteerd, de economische groei lager is en dat er meer overheidstoezicht nodig is (Aghion et al., 2010; Algan en Cahuc 2010). Daarnaast zijn er structurele correlaties tussen de risicovoorkeur van mensen en de arbeidsmarktkeuzes die als riskant kunnen worden gekarakteriseerd. Bijvoorbeeld: risicomijdende mensen werken vaker in de publieke sector en kiezen minder vaak voor het zelfstandig ondernemerschap. De causaliteit van deze relaties is echter moeilijk vast te stellen, omdat er vaak andere factoren zijn die zowel de metingen van de voorkeuren als de economische keuzes van individuen kunnen beïnvloeden.

DOEL EN METHODE

Het doel van dit proefschrift is het vaststellen van de causale effecten van de belangrijke individuele economische voorkeuren, zoals de risicovoorkeuren en het collectieve vertrouwen in onbekende mensen ten opzichte van de bekende, op een aantal economische uitkomsten. De uitkomsten, die in verschillende hoofdstukken worden behandeld, zijn als volgt: hoofdstuk 2 laat zien hoe het collectieve vertrouwen de keuze voor verschillende politieke en economische systemen beïnvloedt. In hoofdstuk 3 wordt aangetoond dat de individuele risicovoorkeur een effect heeft op de beroepskeuze, gemeten aan de verschillen in de loonspreiding tussen verschillende beroepen. De focus van hoofdstuk 4 ligt op het identificeren van de effecten van risicovoorkeuren op de keuze van het type dienstverband, met name de keuze om werknemer of zelfstandig ondernemer te willen worden. In hoofdstuk 5 staat de relatie tussen risicovoorkeuren, baanmobiliteit en de loonontwikkeling van jonge werknemers centraal.

Deze relaties worden onderzocht door het uitvoeren van econometrische analyses van grote panel databestanden die afkomstig zijn van jaarlijkse enquêtes onder de Oekraïense bevolking (ULMS) en in Duitsland (SOEP). Een aanvullende analyse in hoofdstuk 4 is gebaseerd op een Nederlandse databestand (Noord-Brabant). De keuze van de casuslanden wordt deels gedicteerd door beschikbaarheid van de data (hoofdstuk 5). Echter de belangrijkste reden om te focussen op Oekraïne (hoofdstuk 2, hoofdstuk 3 en

een deelanalyse in hoofdstuk 4) is het feit dat verschillende instituties in Oekraïne een aantal belangrijke verschillen op het geografisch territorium kennen en een drastische verandering ondergingen in de loop der geschiedenis. Hetzelfde geldt voor Oost-Duitsland (deelanalyse in hoofdstuk 4). Het begrip instituties wordt in dit proefschrift breed geïnterpreteerd. Het omvat zowel instituties die de politieke regimes karakteriseren, als economische instituties, zoals de inrichting van een bepaalde type van economisch systeem, alsook sociale en maatschappelijke instituties, die medebepalen hoe een maatschappij in elkaar zit en hoe de mensen met elkaar omgaan.

Dankzij de unieke methode die in dit proefschrift gehanteerd wordt, is het mogelijk om in sommige gevallen conclusies te trekken met betrekking tot causaliteit van de geïdentificeerde relaties. Met name het gebruik van de onverwachte veranderingen in de instituties, die door de economische en politieke transitie in Oekraïne en in Oost-Duitsland werden veroorzaakt, maakt het mogelijk om een aantal factoren als exogeen te beschouwen. Exogeniteit van de factoren is van belang, omdat als mensen door hun keuzes en (omgevings-)factoren elkaar wederzijds kunnen beïnvloeden (d.w.z. dat de factoren endogeen zijn), het onmogelijk is om zekerheid te krijgen over de causale relatie tussen oorzaak en gevolg. Het vaststellen van causale relaties kan helpen om betere beleidsmaatregelen te nemen die individuele keuzes kunnen beïnvloeden.

VERTROUWEN EN DE KEUZE VAN ECONOMISCHE EN POLITIEKE SYSTEMEN

Hoe kan het collectieve vertrouwen in onbekende mensen (ten opzichte van het vertrouwen in bekende relaties, zoals hechte familie- en vriendenkringen) de keuze van een economisch en politiek systeem beïnvloeden? In hoofdstuk 2 wordt deze vraag beantwoord middels een analyse die gebruik maakt van verschillen in de historische instituties die bestonden in verschillende delen van de Oekraïne.

De geschiedenis van Oekraïne door de eeuwen heen wordt gekenmerkt door langdurige periodes van overheersing door naburige heersers. Met name het oosten van het land werd eeuwenlang bestuurd door het Russische Rijk, terwijl het westen onder de invloed van Polen, Litouwen, en later het Habsburgse Rijk was. De bevindingen uit verschillende disciplines laten zien dat het Habsburgse Rijk, door het respect hebben voor de verschillende, multinationale bevolking van het Rijk tezamen met een bureaucratische benadering van de relaties met de lokale bevolking, het collectieve vertrouwen in het westen minder negatief beïnvloedde dan het regime van het Russische Rijk in het oosten van het land. Het beoogde doel van het Russische Rijk was om de lokale bevolking onderdeel van het Russische Rijk te maken, middels repressies en vervolgingen (Magocsi, 2010). Gebaseerd op de geschiedenis van de Oekraïne, is aan te tonen dat de instituties verschillend waren in het oosten en het westen totdat de bolsjewieken aan de macht zijn gekomen. Oekraïne is een sovjet-socialistisch republiek geworden na 1922 in het oosten en na 1945 in het westen. In 1991 met de val van de Sovjetunie is Oekraïne een onafhankelijke staat met gelijke economische en politieke instituties op het gehele territorium geworden.

In recente wetenschappelijke studies wordt aangetoond dat het collectieve vertrouwen (i.e. tot hoever mensen het vertrouwen hebben in de mensen die ze nog nooit gekend hebben ten opzichte van de mensen met welke ze een hechte relatie hebben, zoals familie en vrienden) negatief beïnvloed wordt door externe gebeurtenissen, zoals oorlogen, slavenhandel, repressieve autoritaire politieke regimes enz. (Nunn en Wantchekon, 2011). Het vertrouwen wordt 'doorgegeven' aan de volgende generaties, omdat de ouders hun kinderen opvoeden zodat de kinderen de voorkeuren en persoonskenmerken die gelijk aan hun ouders zijn. Op deze manier blijft het niveau van vertrouwen relatief stabiel, zolang geen andere externe gebeurtenissen het beïnvloeden. Het vertrouwen dat eeuwen geleden negatief is beïnvloed, blijft daarom ook op een laag niveau.

Door de ontwikkeling van de (historische) instituties in Oekraïne verschillen de niveaus van vertrouwen in het oosten en het westen. Het Russische Rijk heeft het vertrouwen in het oosten zodanig negatief beïnvloed, dat de gevolgen ervan nog vandaag de dag zichtbaar zijn. Het ontbreken van het collectief vermogen tot een relatie van vertrouwen in te gaan met onbekende mensen zorgt ervoor dat de mensen liever geen vrije markt economie en geen democratisch politiek systeem willen hebben. Een vrije markt

economie houdt in dat mensen, onbeperkt door de regering, vrij kunnen handelen. Als een partner in handel zich niet aan de afspraken houdt, terwijl de andere partner dat wel doet, wordt die laatstgenoemde partner daar een dupe van. Om deze situatie te voorkomen, kiest de bevolking voor een sterke staatstoezicht in de vorm van een door de staat gecontroleerde economie. Anderzijds, kan een democratisch politiek systeem niet zonder onderliggend vertrouwen functioneren. Om de onverwachte uitkomsten van een democratisch proces tegen te gaan, kiest de bevolking liever een autocratisch politiek regime.

In het westen van Oekraïne daarentegen, hebben mensen meer vertrouwen door de eeuwen heen kunnen opbouwen. Omdat de mensen in het westen meer vertrouwen hebben in onbekende mensen met welke ze economische relaties ingaan of die hun politieke keuzes moeten representeren, willen ze liever voor minder staatsingreep in de regulering van de maatschappij. Ze geven de voorkeur aan meer liberale systemen, zoals een vrije markteconomie en een democratisch politiek systeem. Deze onderliggende verschillen in het collectieve vertrouwen schijnen vandaag de dag (anno 2014) te echoën in keuzes dat bevolking in het westen maakt richting de ontwikkeling van het democratische staat tegenover de keuzes in oosten, die de sterk gereuleerde systemen ondersteunen.

RISICOVOOKEUREN: BEROEPSKEUZE

De transitie, die in 1991 begon met een referendum waarin de meerderheid van de bevolking ervoor koos om een onafhankelijk land te worden, heeft een aantal belangrijke economische instituties veranderd. Met name is de loonstructuur in verschillende beroepen veranderd van een gecentraliseerde stelsel, dat gebruikt werd toen het land onderdeel van de Sovjetunie uit maakte, naar een markt-gedreven structuur. Deze verandering in de structuur van beloning leent zich ervoor om het effect van risicovoorkeur op de beroepskeuze te analyseren. In hoofdstuk 3 wordt hier nader op ingegaan. Het gecentraliseerde stelsel van de Sovjetunie zorgde ervoor dat de onverklaarde loonvariabiliteit binnen beroepen heel klein was. De onverklaarde loonvariabiliteit is datgene wat van de totale loonvariabiliteit overblijft nadat deze gecorrigeerd is voor de 'harde factoren' die de loonvariabiliteit verklaren (i.e. de meetbare karakteristieken, zoals leeftijd, onderwijsniveau, werkervaring enz.). Lage onverklaarde variabiliteit betekent dat individuen met hoge zekerheid kunnen verwachten wat hun verdiensten zullen zijn. Hoge onverklaarde variabiliteit is daarentegen risicovol, omdat mensen niet weten of ze veel of weinig gaan verdienen in dat beroep. Omdat het Sovjetstelsel de lonen centraal vaststelde, was de zekerheid in alle beroepen zeer hoog.

Met de politiek-economische transitie werd het instituut van loonbepaling veranderd, zodat de loonvariabiliteit in veel beroepen gegroeid is, terwijl in anderen niet. Bijvoorbeeld, binnen de functie 'bedrijfsmanager' nam de variabiliteit drastisch toe, terwijl in het beroep 'hulpdocenten' de variabiliteit bijna hetzelfde bleef als voor de transitie. Hoewel de andere baan-karakteristieken ongeveer gelijk zijn gebleven, is de loonvariabiliteit heel anders geworden ten opzichte van het moment dat mensen hun oorspronkelijke beroepskeuze op de arbeidsmarkt maakten. Zoals verwacht had de risicovoorkeur voor de transitie (in 1986) geen invloed op de beroepskeuze, afgemeten aan de loonvariabiliteit. Na de transitie (in 2007) heeft risicovoorkeur echter een significant effect op de keuze van beroep. Met name de mensen die van beroep wisselen tussen 1986 en 2007 laten zien hoe de correlatie tussen risicovoorkeur en beroepskeuze ontstaat na de transitie. In hoofdstuk 3 wordt het bewijs gepresenteerd dat het effect van risicovoorkeur op de beroepskeuze een causaal karakter heeft.

RISICOVOORKEUREN: DIENSTVERBAND

Een andere belangrijke institutionele beperking die door de transitie werd opgeheven, was het verbod op ondernemerschap. In hoofdstuk 4 wordt dit thema nader uitgewerkt. Het centraal gecontroleerd economisch systeem in Oekraïne als onderdeel van de Sovjetunie stond geen particulier ondernemerschap toe. Door de strenge regelgeving in Oost-Duitsland tot 1989 leek zelfstandig ondernemerschap nauwelijks op wat wij nu onder ondernemerschap verstaan. Deze institutionele voorwaarden zorgden ervoor dat er begin jaren 1990 weinig of geen zelfstandige ondernemers waren. Deze bevinding is belangrijk omdat het

laat zien dat mensen in de Oekraïne en het Oost-Duitsland geen specifieke vaardigheden en ondernemerschapskennis via hun familie konden krijgen.

Recente bevindingen laten zien dat ouders hun voorkeuren, zoals het vertrouwen en de risicovoorkeur aan kinderen doorgeven (Tabellini 2008b; Dohmen *et al.*, 2012). Dat betekent dat ouders die risiconemend zijn ook vaker kinderen hebben, die hoger dan gemiddeld risicovoorkeur hebben. Gezien dat ondernemerschap vaak via de familie wordt doorgegeven, is het mogelijk dat de vaak geobserveerde relatie tussen risicovoorkeur en de keuze voor zelfstandig ondernemerschap een schijnrelatie kan zijn. De kinderen erven dan niet alleen de risicovoorkeur maar ook de vakspecifieke kennis die de keuze voor zelfstandig ondernemerschap veel minder risicovol maakt. Uit de in dit proefschrift gepresenteerde analyse van Oekraïne en Oost-Duitsland blijkt dat de nieuwe generatie geen vakkennis van hun ouders had kunnen erven omdat hun ouders nooit zelfstandig zijn geweest. De positieve relatie tussen de risicohouding en de keuze voor zelfstandig ondernemerschap onder deze condities bewijst daarom dat de risicovoorkeur een causaal effect heeft op zelfstandig ondernemerschap. Aanvullend bewijs wordt geleverd met data uit Nederland, waar zelfstandig ondernemerschap een lange traditie kent. Hieruit blijkt dat er geen effect van de risicovoorkeur op de keuze voor zelfstandig ondernemerschap is als een persoon vanuit een ondernemend gezin komt en het bedrijf van de ouders overneemt.

RISICOVOORKEUREN: MOBILITEIT

In hoofdstuk 5 staat de relatie tussen risicovoorkeur en baanmobiliteit centraal. De relatie tussen het aantal verschillende banen van jonge werknemers en de loonontwikkeling tijdens de werkcarrière is in de vakliteratuur vaak bestudeerd. De conclusies lopen echter uiteen: de baanmobiliteit kan een positief, negatief of geen effect hebben op de loonontwikkeling (Topel en Ward, 1992; Light en McGarry, 1998). In hoofdstuk 5 wordt een mechanisme gepresenteerd dat deze tegenovergestelde resultaten kan verklaren. Wanneer men de factor risicovoorkeur in de analyse meeneemt blijkt dat dit een belangrijke factor is die de baanmobiliteit kan beïnvloeden, omdat van baan veranderen een risicovolle stap is. Mensen willen voor risico's gecompenseerd worden en mensen die meer risicomijdend zijn, vragen een hogere compensatie voor hetzelfde risico dan meer risiconemende mensen. Dit leidt ertoe dat mensen die minder van risico's houden, een hogere compensatie zullen vragen bij het veranderen van baan.

Aannemend dat alle andere factoren gelijk blijven, zullen risicomijdende werknemers minder vaak van baan veranderen dan risiconemende werknemers. Tegelijkertijd is de loongroei gerelateerd aan baanverandering van risicomijdende mensen hoog, omdat risicomijdende mensen alleen van baan veranderen als de compensatie hoog genoeg is (en dus hoger is dan voor mensen die minder risicomijdend zijn). Dit verschil in gedrag van risicomijdende en risiconemende mensen brengt verschillende patronen van loonontwikkeling met zich mee. De bevindingen uit de Duitse data komen overeen met de theoretische hypothese. Het aantal banen dat risicomijdende mensen houden in de eerste jaren op arbeidsmarkt is lager dan het aantal banen dat risiconemende mensen houden. De loongroei gerelateerd aan baanwisselingen daarentegen hoger is voor risicomijdende werknemers ten opzichte van risiconemende werknemers.

CONCLUSIE

Dit proefschrift toont aan dat individuele voorkeuren, zoals de risicovoorkeur en het vertrouwen, economische keuzes beïnvloeden. Het collectieve vertrouwen in onbekende mensen, dat door de generaties heen wordt doorgegeven, schijnt een causale effect te hebben op de keuze van economische en politieke systemen. Als er weinig vertrouwen is in de maatschappij, kunnen de vrije markt en het democratische politieke systeem niet naar behoren functioneren. Deze conclusie wordt mede ondersteund door de eerdere ontwikkelingen in de postcommunistische landen na de val van de Sovjetunie. Terwijl de kennis en de ondersteuning van de West-Europese landen en de V.S. prominent aanwezig was, onder andere in Oekraïne in de jaren 1990, bleek het invoeren van een democratische staat en een marktgeoriënteerd economisch systeem is weinig succesvol. Een van de redenen hiervoor is het ontbrekend sociaal vertrouwen. In 2007, tijdens de zogenaamde Oranjerevolutie in Oekraïne, waren de

politieke keuzes van de bevolking duidelijk verdeeld, zodat het westen grotendeels het Europese model van democratie en marktrelaties ondersteunde. De bevolking in het oosten daarentegen voorkeur had voor het herstellen het autocratisch, sterk gereguleerd systeem dat meer gelijk zou zijn aan dat van de Sovjetunie. Daarnaast laten de recente gebeurtenissen in 2014 zien dat de onderliggende verschillen in de voorkeuren nog altijd een prominente rol kunnen spelen.

De risicovoorkeur is een belangrijke drijfveer van de arbeidsmarktkeuzes, zoals beroepskeuze, de keuze van dienstverband en baanmobiliteit. Risicomijdende mensen willen liever een baan hebben die zekerheid biedt. Ze zijn dan ook bereid om gemiddeld een lager salaris te accepteren zolang ze meer zekerheid hebben over hun verdiensten. Deze bevinding laat zien hoe belangrijk de oorspronkelijke beroepskeuze op de arbeidsmarkt is, omdat de mensen die een beroep kiezen dat niet bij hun risicovoorkeuren past, eerder geneigd zijn om van beroep te wisselen. Het menselijke kapitaal dat opgebouwd wordt tijdens de studie en de jaren van arbeidsmarktervaring wordt minder waardevol in dat geval. Dit heeft negatieve economische (en emotionele) consequenties zowel voor de werknemers als voor de maatschappij, die voor deze keuzes moet betalen. Daarnaast zullen verschillende maatregelen ter bevordering van ondernemerschap het beoogde doel bereiken zolang ze gericht zijn op de mensen die met risico's kunnen omgaan. Risicomijdende mensen zijn veel minder geneigd zelfstandig ondernemers te worden tenzij ze de kennis en vaardigheden kunnen krijgen die de risico van ondernemerschap aanzienlijk kunnen verminderen.

Risicovoorkeur schijnt ook invloed te hebben op de manier waarop mensen beslissingen nemen om nieuwe, onbekende ervaringen in een andere baan op te doen. Risicomijdende mensen willen alleen van baan veranderen als de risico, die de baanverandering met zich mee brengt, aanzienlijk gecompenseerd wordt. Deze bevinding heeft implicatie voor het beleid dat mensen moet stimuleren om mobiel en vitaal te blijven. Omdat mensen naarmate ze ouder worden, meer risicomijdend worden, moeten de maatregelen die baanmobiliteit stimuleren, rekening houden met het feit dat oudere werknemers die van baan moeten veranderen, een grotere compensatie ervoor zouden willen hebben dan jongere, in het algemeen meer risiconemende werknemers. Het is belangrijk om zich te realiseren dat de veranderingen, die altijd het risico van het onbekende met zich mee brengen, meer (emotionele) kosten betekenen voor risicomijdende mensen.